

¹¹ ГДА СБ України. Ф. 9. Спр. 5 (СРСР). Арк. 155–155 (зв.).

¹² Там само. – Арк. 161–161 (зв.).

¹³ Там само. – Спр. 6 (СРСР). Арк. 28–35 (зв.).

¹⁴ Там само. – Спр. 17 (СРСР). Арк. 68–77.

Резюме

Окіпнюк В.Т. Слідча діяльність органів державної безпеки УРСР (середина 1930-х – початок 1950-х років): історико-правовий аналіз.

У статті проведено історико-правовий аналіз юридичних актів, які регулювали здійснення слідства органами державної безпеки УРСР у період зміцнення та розвитку радянського тоталітарного режиму. Охарактеризовано особливості слідчої діяльності в органах державної безпеки.

Ключові слова: органи державної безпеки, НКВС УРСР, НКДБ УРСР, МДБ УРСР, слідство, процесуальна діяльність, порушення прав людини.

Резюме

Окіпнюк В.Т. Следственная деятельность органов государственной безопасности УССР (середина 1930-х – начало 1950-х годов): историко-правовой анализ.

В статье проведен историко-правовой анализ юридических актов, которые регулировали осуществление следствия органами государственной безопасности УССР в период укрепления и развития советского тоталитарного режима. Охарактеризованы особенности следственной деятельности в органах государственной безопасности.

Ключевые слова: органы государственной безопасности, НКВД УССР, НКГБ УССР, МГБ УССР, следствие, процессуальная деятельность, нарушение прав человека.

Summary

Okipniuk V. Investigative activities of the state security bodies of the Ukrainian SSR (mid-1930s – early 1950's): historical and legal analysis.

The article deals with the historical and legal analysis of legal acts regulating the investigation conducted by the bodies of state security of the Ukrainian SSR during the period of strengthening and development of the Soviet totalitarian regime in Ukraine from the mid-1930s to the early 1950s. Peculiarities of the investigative activities of the bodies of state security have been characterized too.

Key words: state security bodies, the People's Commissariat of Internal Affairs of the Ukrainian SSR, the People's Commissariat of State Security of Ukrainian SSR, Ministry of the State Security of Ukrainian SSR, investigation, procedural activity, violation of human rights.

УДК 342. 55

О.О. САМОЙЛЕНКО

Олена Олександрівна Самойленко, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Добре відомо, що судити про ступінь цивілізованості, гуманності та демократичності суспільства можна, зокрема, за його ставленням до засуджених. Вивчення вітчизняного досвіду, знання історії формування та еволюції пенітенціарної системи дасть можливість правильно розуміти та оцінити, а також використати цей корисний досвід у процесі реформування кримінально-виконавчої системи України.

Друга половина XIX ст. в історії Російської імперії – епоха буржуазно-демократичних реформ, глобальних соціально-економічних і політичних перетворень, які торкнулися практично всіх сфер життя держави. Серед проведених реформ у 1879 р. була проведена і тюремна реформа. Судова реформа 1864 р. докорінно змінила всю систему російського судочинства, тому уряд змушений був серйозно задуматися і над реформою місць позбавлення волі.

Так, на початку 1872 р. Олександром II була заснована спеціальна Комісія для складання проекту тюремного перетворення спочатку під керівництвом В. Соллогуба, а з 1877 р. – К. Грота. Розробники проекту передусім враховували міжнародний досвід та результати роботи міжнародних тюремних конгресів. Результатом семирічної діяльності Комісії став проект тюремного перетворення, всієї тюремної системи Росії кінця XIX – початку XX століття. Річ у тім, що до реформи в Росії було відсутнє централізоване управ-

ліній місцями ув'язнення. Внаслідок реформи 1879 р була створена єдина загальнодержавна тюремна система. Сам проект складався із 176 статей, викладених у п'яти основних розділах. У Росії був заснований провідний орган централізованого управління тюремним відомством країни – Головне тюремне управління (далі – ГТУ), яке у вигляді самостійної структурної одиниці увійшло до складу МВС. Міністр внутрішніх справ був прямим начальником тюремної варту та місцевої тюремної адміністрації, а місця ув'язнення перебували у віданні начальника Головного тюремного управління, а також губернаторів або начальників областей. На начальника Головного тюремного управління покладалося керівництво місцями ув'язнення цивільного відомства, пересиланням арештантів і виправними притулками¹.

Були створені в'язниці трьох типів: перший – великі в'язниці, так звані центри, підлеглі безпосередньо Головному тюремному управлінню. Другий – тюрми загального типу, підлеглі губернським тюремним інспекціям. Третій тип – каторжні в'язниці, а також віддалені місцевості, де мало місце масове заселення каторжників, що відбували свій термін². Поступово зм'якшувався режим ув'язнення: було скасовано обов'язкове таврування каторжників, заборонили покарання жінок-ув'язнених різкими, стали утримувати окремо політичних і кримінальних в'язнів. При всіх демократичних змінах пережитки станового підходу до арештантам все ж збереглися.

Тож спробуємо дослідити, в яких умовах утримувалися ув'язнені на прикладі в'язниць Київської губернії в кінці XIX – першій чверті XX століття і в якому санітарно-медичному стані ці в'язниці знаходилися. Питання гігієни і санітарії в тюрмах були актуальні завжди. Щодо поганого санітарного стану російських в'язниць у 1872 р. писав у пресі доктор медицини М. Шмельов, який справедливо і докладно вказував різні недоліки тюремного побуту. Зокрема, він перший познайомив російських читачів із іноземною літературою з питань гігієни та санітарії у в'язниці, але його голос залишився «гласом волаючого в пустелі»³.

Київський генерал-губернатор у звіті про стан губернії за 1879 р. так описував стан тюремних приміщень, наявних на території Київської губернії: «З 12 тюремних замків, тільки три – київський, уманський, сквирський влаштовані задовільно. В інших тюремних замках число заарештованих, що містяться в них, майже вдвічі перевищує число місць, на які вони поміщені. При таких умовах мета тюремного ув'язнення, що складається у виправленні злочинців, виявляється вельми важко досяжною»⁴. Тіснота в тюрмах через їх переповнення перешкоджала правильному розподілу ув'язнених за родом злочинів і ускладнювала нагляд за ними. Що стосується санітарних питань, то й тут були значні проблеми, передусім через незадовільний стан тюремних будівель, які мали шкідливий вплив на стан здоров'я заарештованих і нерідко викликали поширення між ними епідемій. За відомостями прокурорського нагляду, в Київську губернію протягом 1879 р. прибуло до в'язниці 28 015 осіб, з них 21 543 чоловіки та 6 472 жінки⁵.

Цікавим фактом було те, що з 12 наявних у губернії тюремних замків – вісім приміщень перебували в казенних будівлях, а три – в Липовці, Бердичеві та Сквирі у найнятих у приватних осіб будинках. Причому в Сквирі приміщення для арештантів було влаштовано приватною особою, за посередництвом уряду, на умовах довгострокового найму, після закінчення якого будівля ця поверталася у власність казни. Що стосується призначення цих в'язниць, то за винятком вищевказаних трьох усі інші тюремні замки не відповідали своєму призначенню. Вони не мали необхідним чином влаштованих службових приміщень: бань, комор тощо, деякі з них були не цілком безпечні від втеч. Окрім жахливих умов утримання, часто зустрічалося жорстоке і принизливе ставлення до ув'язнених. Особливий інтерес являють собою спогади колишніх в'язнів про в'язницю. Розглянемо лист до генерал-губернатора від 31 березня 1902 р., підписаний 26 ув'язненими Київської губерньської тюрми і Київського відділення виправних арештантських рот. У ньому вони повідомляли, в яких жахливих умовах вони містилися і як над ними знущалися. Ось кілька витягів з цього листа: «... арештованого приводять вночі під вартою в поліцейську дільницю, заводять в секретну кімнату, накладають на жертву залізний обруч і гумовим батоном піддають тортурам, давно зниклої інквізиції ... людина готова віддати і підтвердити все, і невинного страждальця не страшить майбутня каторга або в'язниця – аби позбутися тортур. Весь матеріал, необхідний для протоколу виходить. Не гребують побиттям і вибиванням зубів. З ув'язнених в Київській в'язниці і Київських виправних ротах, числом близько 2000 не знайдеться більше 200–300 чоловік, які відбувають покарання за дійсною виною своєю. Що ж стосується інших, то всі вони жертви кулачних протоколів»⁶. І таких випадків було чимало.

Відомий дослідник царської тюрми М.Н. Гернет, автор багатотомної «Історії царської тюрми», ще на початку XX ст. констатував, що санітарна частина в місцях позбавлення волі перебувала за весь час існування царизму в незадовільному стані, яке було пов'язане з переповненням в'язниць, поганим їх пристроєм, ненормальним і недостатнім харчуванням, з відсутністю скільки-небудь правильно організації медичної допомоги⁷. Головне тюремне управління видавало свої циркуляри із санітарної частини, але замість енергійних приписів ми зустрічаємо лише поради і побажання, які не похитнули основ Статуту про тих, що містяться під вартою видання 1832 року.

Начальник Головного тюремного управління 1885 р. здійснив ревізійну поїздку по тюрмам імперії. Він знайшов усі тюрми не тільки переповненими, а й такими, що не задовольняють найскромніші вимоги санітарії. Враження від відвідин в'язниць було одне й те саме – всюди бруд і повна відсутність скільки-небудь задовільних санітарних умов, харчування – голодне. У такому становищі перебували в'язниці великих губерньських міст, а в повітових містах стан їх був ще гіршим. Однак Головне тюремне управління замовчувало в своїх друкованих звітах ці кричущі факти. Недолік грошових коштів не дозволяв у перші 20 років існування Головного тюремного управління проводити активне тюремне будівництво. Упродовж 1879–1895 рр.

було збудовано 25 невеликих в'язниць і три великих – одна з них була побудована в Одесі. Але це мало змінювало картину загального стану місць позбавлення волі. Доказом цього є стійкість відсотка захворювань і смертності: завзято лютували в тюрмах висипний, черевний тиф, а також тиф невизначеної форми. Яскравий показник поганого тюремного харчування – цинга – була поширена в ще більшій кількості.

Під час реорганізації тюремної системи у 1890 р. створюються губернські Тюремні інспекції, що стають представниками ГТУ на місцях. Це була нова структурна ланка, що не мала аналогів у зарубіжній пенітенціарній практиці. Дві з п'яти тюремних інспекцій були створені в Києві та Харкові. Завдяки діяльності цих інспекцій виникли адміністративні органи, що взяли на себе відповідальність за організацію тюремної справи на місцях. Завдяки їх присутності місця позбавлення волі утримувалися краще, кошти, що виділялися на тюрми, витрачалися більш раціонально. Про це свідчать документи ревізійної комісії губернської тюремної інспекції, що розглядаються далі. Треба сказати про вагомий внесок у гуманізацію процесу відбування покарання засудженими благодійної організації – Товариства піклувального про тюрми, місцеві комітети і відділення якого були створені у кожній губернії імперії. Вони активно сприяли наданню матеріальної і духовної допомоги засудженим. Також подальшого розвитку набувають питання з виправлення арештантів, підготовки їх до нормального життя поза тюрмою. Для досягнення мети морального виправлення заарештованих при деяких в'язницях, де влаштовані церкви (київська, уманська, сквирська в'язниці) були штатні священники. В інших повітових в'язницях встановлені в окремих кімнатах молитовні. При Київській та Уманській в'язницях були влаштовані школи. У київській в'язниці заняття з заарештованими проводили священник і диякон, в уманській – священник за окрему винагороду. У київській тюремній школі навчалось 79, а в уманській – 25 арештантів⁸. Що стосується проведення часу арештантів, то у всіх в'язницях їм доручали внутрішні роботи з утримання в порядку будівлі, камер, двору, приготування їжі, прання білизни, лагодження арештантському одягу, пиляння дров та інше. У деяких в'язницях, де дозволяли приміщення, були заведені невеликі майстерні, переважно слюсарські, теслярські, шевські. Так, при київській в'язниці працювала велика швейна майстерня, яка приймала замовлення військового відомства з обмундирування військ, а також тут виготовлявся одяг для арештантів.

Головне тюремне управління було змушене визнати жахливим стан в'язниць навіть в кінці XIX ст., коли перед ним постало питання про підготовку місць позбавлення волі з огляду на затвердження в 1903 р. проекту нового Кримінального уложення. Після прийняття Кримінального уложення система пенітенціарних установ була спрощена. Активно використовувався досвід розвинених іноземних країн. Нормативна база була на рівні сучасних для того часу пенітенціарних вимог, але на практиці ситуація була зовсім інша. Суперечність у декларуванні і реальному житті стали гальмом у подальшому розвитку пенітенціарної системи Росії.

Останнім словом царату в області тюремного законодавства була «Загальна тюремна інструкція» від 28 грудня 1915 року. В інструкції одночасно є і дуже гучні заклики до гуманності, і повне нехтування всякої людяності. Згадка про людинолюбне ставлення до ув'язнених звучала лицемірно в умовах існування царської тюрми, де були збережені покарання різками і темний карцер.

Структура і матеріальна база місць позбавлення волі після Жовтневої революції багато в чому визначалися системою, що склалася в царській Росії. У Російській імперії на 1917 р. більшість в'язниць перебувала у віданні Головного тюремного управління Міністерства юстиції, територіальними органами якого були губернські тюремні відділення. Однак для контролю над місцевими тюрмами Головне тюремне управління потребувало допомоги губернських установ Міністерства внутрішніх справ. Після Лютневої революції 1917 р. в'язниці спорожніли: Тимчасовий уряд одним зі своїх перших актів оголосив широку амністію, але непоодинокими були випадки, коли натовп звільняв і тих, хто не підпав під амністію⁹.

Центральна Рада за час свого існування не встигла внести серйозних змін в тюремні справи Тимчасового уряду. Прийшовши до влади, гетьман П. Скоропадський хотів реформувати поряд з армією, поліцією, бюрократією і тюремним апаратом. Однак реформи його були однобокими. Тому, піклуючись про працівників в'язниць, гетьман зовсім не звертав уваги на умови життя в'язнів. Тюремний режим в українських в'язницях майже не відрізнявся від царського. Його основи регулювалися ще царським законодавством кінця XIX – початку XX століття. Крім того, більшість тюремного персоналу становили колишні царські службовці, які в своїй повсякденній виховній роботі використовували старі форми і методи¹⁰.

Список місць ув'язнення за українськими губерніями до липня 1918 р. становив 110 одиниць. Окремо існували колонії і притулки для неповнолітніх* злочинців¹¹. На території Київської губернії було 14 в'язниць¹². Одна з найбільш великих – Київська губернська тюрма. У ній налічувалося 123 загальних камери на 1144 місця і 67 однаків. Для порівняння: у Васильківській в'язниці Київської губернії було загальних камер – 9, а місць у ній – 67, одиночних камер – 5, у Сквирській в'язниці, відповідно, 25, 143 і 4¹³.

Знайомлячись з архівними матеріалами з цієї теми, до нас у руки потрапила відомість про санітарно-медичний стан в'язниць Київської губернії за 1919 рік¹⁴.

В описі всіх 14 в'язниць Київської губернії особлива увага приділялась Київській губернській в'язниці. По-перше вона була найбільша, по-друге, якщо так можна назвати, вона була найбільш «цивілізована» на

* Волинський притулок, Таврійський притулок, Катеринославська колонія, Харківський притулок, Київська колонія, Притулок для хлопчиків «Харківське Товариство Патроната» над неповнолітніми, Одеський притулок, Подільська колонія, Притулок для дівчаток «Харківське Товариство Патроната», Полтавська колонія, Чернігівська колонія, Херсонський притулок.

відміну від інших повітових в'язниць. У відомості на семи аркушах дається докладний опис тюремних будівель, приміщень, аптеки, лікарні, наводиться штатний розклад медичного персоналу: старший лікар, два молодших лікарі, зубний лікар (у тюрмі навіть був свій стоматологічний кабінет), п'ять фельдшерів, один провізор. Описується, що фельдшери робили обхід у в'язниці тричі на день. Про таке медичне обслуговування в повітових в'язницях могли тільки мріяти. Так само давався докладний звіт про кількість речей на кожного ув'язненого, повідомлялося про наявність дезінфекторів, ванних кімнат, вентиляції. У в'язниці три рази на місяць була баня і зміна білизни¹⁵. Водопостачання – водопровід і каналізація, а також власна пральня були тільки у Київській губернській в'язниці¹⁶.

Набагато гірше були справи із санітарно-медичним станом у повітових в'язницях. Вони залишалися в незадовільному стані. Зупинимося на деяких з них. Наприклад, Канівська тюрма була розрахована на 60 осіб. Це була кам'яна одноповерхова будівля з двох корпусів, у якій було вісім камер. У в'язниці була власна лазня, але дезінфекційних камер не було. Жіночого відділення не було, льодовика – теж. Умивальників, кип'ятильників для води, ліжок, лавок теж не було. Середньодобова кількість арештантів – 100 чоловік (мінімальна кількість арештантів – 5, максимальна – 312)¹⁷. Лихом у в'язниці були різні хвороби: короста, туберкульоз, шлунково-кишкові та венеричні захворювання. Лікарні або приміщень для амбулаторій у цій в'язниці не було, лікаря теж. Фельдшер приходив на запрошення 2–3 рази в тиждень.

Не в кращому стані була і Чигиринська в'язниця¹⁸. Розрахована вона була на 89 осіб. Для чоловіків було шість камер і три одиночки, для жінок – три камери. У звіті зазначалося, що в тюрмі є ванна кімната і лазня, проте дезінфекційні камери були відсутні. Умивальників, кип'ятильників для води, столів, лавок теж не було. Лікарня і аптека при Чигиринській в'язниці були відсутні, але діяла амбулаторія з невеликою кількістю медикаментів. З медичного персоналу – фельдшер і тимчасовий лікар.

Отже, із 14 в'язниць Київської губернії тільки три в'язниці мали свої лікарні: Київська губернська, Бердичівська, Уманська. Ще в трьох – Липовецькій, Сквирській та Черкаській були відведені для медичних цілей камери. Власна пральня була тільки в Київській губернській в'язниці. Користувалися послугами лазень тільки вісім в'язниць із чотирнадцяти. Душі були відсутні всюди. Спеціальні приміщення – бараки для заразнохворих були тільки в Київській і Бердичевській тюрмах. Як бачимо, в'язниці в санітарно-медичному відношенні перебували в жалюгідному стані. У незадовільному стані перебували і тюремні лікарні. Серед архівних матеріалів нашу увагу привернув «Протокол огляду тюремної лікарні при Лук'янівській в'язниці» від 18 квітня 1919 року¹⁹. Так, ревізійна комісія в складі голови комісії Розена і членів доктора Кагана, доктора Розова, Ентіна, Моргунова оглядала тюремну лікарню при Лук'янівській в'язниці. В ході ревізії було виявлено, що кабінет лікаря чистий і в порядку, коридори охайні. Однак наявні вентилятори в коридорах необхідно полагодити. Камери для хворих утримуються задовільно. У тюремній лікарні перебувала операційна, яка за словами перевіряючих була обладнана добре, у ній можна було робити будь-які операції, але при цьому необхідно було перефарбувати олійною фарбою всі стіни, які мали багато тріщин. Є перев'язочна. Так само зазначалося, що при лікарні є кухня, яка утримується чисто, їжа приготовлена без усяких смакових речовин, рідка, без навару, але згідно з розкладкою²⁰. Білизна в тюремній лікарні як постільна, так і носильна змінювалася раз в тиждень. Підодіяльники були відсутні взагалі. Пральня була загальна для всієї лікарні. У дворі був котел, в якому виварювалася білизна інфекційних хворих, яка після варіння надходила в загальну пральню²¹. Так само при лікарні був стоматологічний кабінет, проте приміщення його дуже тісне. Необхідне поповнення інструментів і стоматологічних матеріалів. Ревізійна комісія провела опитування хворих в'язнів і встановила хороше ставлення лікарського персоналу до ув'язнених хворим. Про небайдухе ставлення до ув'язнених і їх здоров'я свідчить доповідь медичного персоналу про наявність медикаментів в аптеках тюремного відомства. У доповіді про постачання в аптеки тюремного відомства медикаментів і перев'язувальних матеріалів повідомляється, що для губернських місць ув'язнення поставки медикаментів здійснюються Тюремною Інспекцією, а для повітових в'язниць – стараннями тюремних лікарів. Медикаменти купуються на місцевих ринках, невеликими партіями і не з перших рук. А в зв'язку з почастишанням фальсифікації препаратів – немає гарантії, що аптека отримує хоч і за високою ціною якісні препарати. Тому тюремні лікарі виступають з проханням налагодити поставку із закордону якісних і дешевих медичних препаратів²².

Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що реформування пенітенціарної системи в Київській губернії наприкінці XIX – початку XX ст. відбувалося однобоко. Як правило, головна увага зверталася на реформування тюремного апарата, а всі гасла про гуманне ставлення до ув'язнених, про права і свободи людини залишалися лише на папері. Умови утримання ув'язнених істотно не поліпшувалися, особливо гострим залишалися питання санітарно-медичного стану в'язниць. Пенітенціарна система фінансувалася за залишковим принципом, а це призводило до незадовільних умов утримання арештантів у місцях позбавлення волі та неефективному управлінню. У період революцій в організацію тюремної системи та її правову регламентацію особливих змін внесено не було. Вона продовжувала існувати на принципах попереднього царського режиму.

¹ Устав о содержащихся под стражей // Свод законов Российской империи. Изд. 1890 г. – Т. XIV. – Ст. 14, 15.

² *Кораблин К.К.* Тюремная реформа в России во второй половине XIX – начале XX века (совершенствование системы административного управления и организации деятельности пенитенциарных учреждений в условиях социально-экономической и политической модернизации общества) / К.К. Кораблин // Юридический мир. – 2009. – № 8.

- ³ Шмелев М. Тюрмы и системы наказания в гигиеническом отношении / М. Шмелев // Знание. – 1872. – Март-апрель.
- ⁴ ЦДІАК України. Ф. № 442. Оп. № 533. Спр. 205. Арк. 10.
- ⁵ Самойленко О.О. Про окремі аспекти становлення пенітенціарної системи в Росії кінця XIX – початку XX століть / О.О. Самойленко // Міліція України. – 1999. – № 5–6. – Актуальні проблеми юриспруденції в дослідженнях вчених. – 1999. – № 1. – С. 7–10.
- ⁶ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 701. Спр. 109. Арк. 4–4 (зв.).
- ⁷ Гернет М.Н. История царской тюрьмы : в 5 т. / М.Н. Гернет. – М., 1961. – Т. 3. – С. 33.
- ⁸ ЦДІАК України. Ф. № 442. Оп. № 533. Спр. № 205. Арк. 29 (зв.).
- ⁹ Гернет М.Н. История царской тюрьмы: в 5 т. / М.Н. Гернет. – М., 1961. – Т. 4. – С. 45; Климьшин П.К. Амнистии / П.К. Климьшин // Каторга и ссылка. – 1921. – С. 8–20; Сандомирский Г. На последней ступени / Г. Сандомирский // Там же. – С. 41–44; Детков М.Г. Содержание пенитенциарной политики Российского государства и ее реализация в системе исполнения уголовного наказания в виде лишения свободы в период 1917–1930 годов / М.Г. Детков. – М., 1992. – С. 8.
- ¹⁰ Тимошук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень-грудень 1918 р.) / О.В. Тимошук. – Х., 2000. – С. 371.
- ¹¹ ЦДАВО України. Ф. 3257. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 6 (зв.).
- ¹² Там само. Арк. 4.
- ¹³ Там само. Арк. 4–4 (зв.).
- ¹⁴ ЦДАВО України. Ф 1067. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 13.
- ¹⁵ Там само. Арк. 13–16.
- ¹⁶ Там само. Арк. 26 (зв.).
- ¹⁷ Там само. Арк. 33.
- ¹⁸ Там само. Арк. 34.
- ¹⁹ Там само. Арк. 53–54 (зв.).
- ²⁰ Там само. Арк. 53.
- ²¹ Там само. Арк. 54 (зв.).
- ²² Там само. Арк. 5 (зв.).

Резюме

Самойленко О.О. Проблеми пенітенціарної системи на прикладі Київської губернії (кінець XIX – початок XX ст.).

У роботі висвітлюється процес розвитку і правове регулювання пенітенціарної системи Російської імперії кінця XIX – першої чверті XX ст. на прикладі Київської губернії. Досліджується реальний санітарно-медичний стан в'язниць і незадовільні умови утримання ув'язнених, які були далекі від прогресивних нормативних приписів. Протиріччя в декларуванні та реальному житті стали гальмом у подальшому розвитку пенітенціарної системи Росії.

Ключові слова: Тюремна реформа, Головне тюремне управління, гуманність, в'язниці, гігієна і санітарія в тюрмі, недостатнє харчування, організація медичної допомоги.

Резюме

Самойленко Е.А. Проблемы пенитенциарной системы Российской империи на примере Киевской губернии (конец XIX – начало XX вв.).

В работе освещается процесс развития и правовое регулирование пенитенциарной системы Российской империи конца XIX – первой четверти XX в. на примере Киевской губернии. Исследуются реальное санитарно-медицинского состояния тюрем и неудовлетворительные условия содержания заключенных, далекие от прогрессивных нормативных предписаний. Противоречия в декларировании и реальной жизни стали тормозом в дальнейшем развитии пенитенциарной системы России.

Ключевые слова: Тюремная реформа, Главное тюремное управление, гуманность, тюрьмы, гигиена и санитария в тюрьме, недостаточное питание, организация медицинской помощи.

Summary

Samoilenko O. Problems of the penitentiary system on the example of Kyiv province in the late XIX – early XX century.

The work highlights the process of development and legal regulation of the penitentiary system of the Russian Empire at the end of the 19th - the first quarter of the 20th century on the example of the Kiev province. The real sanitary-medical condition of prisons and unsatisfactory conditions of detention of prisoners, which were far from progressive normative prescriptions, are investigated. Contradiction in declaring and in the real life has become a drag in the further development of the penitentiary system of Russia.

Key words: prison reform, main prison administration, humanity, prisons, hygiene and sanitation in prison, inadequate feeding, organization of medical care.